

Eenenvijftigste oecumenische ontmoetings- en studiedag
Cinquante et unième journée œcuménique d'étude et de rencontre

De impact van de Hervorming in onze Kerken

-

L'impact de la Réforme dans nos Eglises

07.10.2017 - Sint-Andriesabdij Zevenkerken - Brugge

Evangelische benadering door Dr. Jelle Creemers

Jelle Creemers is hoofddocent religiewetenschappen aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven en postdoctoraal onderzoeker bij het FWO Vlaanderen. Zijn onderzoek en onderwijs richten zich met name op het oecumenische en sociale potentieel van Evangelische vrije kerken. Hij is gehuwd, vader van drie kinderen en lid van de Evangelische kerk te Aarschot.

Geachte dames en heren,

Een half jaar geleden werd ik door Professor De Mey benaderd met de vriendelijke vraag om een lezing voor te bereiden voor deze studiedag over de vraag “of binnen de evangelische en pinksterkerken de verjaardag van de Reformatie wordt aangegrepen als een kans tot voortdurende reformatie.” Het antwoord, waar ik naartoe zal werken, luidt: meestal niet, en misschien is dat maar best. Dat antwoord kan u enigszins verbazen, maar ik hoop dat u straks begrijpt wat ik bedoel en dat u het met me eens zal zijn.

Ik wil in het komende halfuur drie stappen doorlopen. Ten eerste geef ik u graag aan vanuit en over welke geloofsgemeenschap ik vandaag tot u spreek: evangelische vrije kerken in België, wat zijn dat? Daarna wil ik u graag vier manieren laten zien waarop evangelische kerken in België omgaan met de herdenking van 500 jaar Reformatie. Tenslotte kom ik graag terug op de hoofdvraag in een beknopte conclusie.

1. Evangelische vrije kerken in België

Ik hoef u vast niet te vertellen dat het Protestantisme een enorme brede waaier van kerken omhelst, die doorheen de tijd groeit in variëteit. Algemene uitspraken over ‘het Protestantisme’ zijn dan ook moeilijk te maken. Maar in het algemeen kan wel gesteld worden dat Protestants christendom, anders dan de Rooms-katholieke gemeenschap, in haar kerkvisie ‘van beneden’ begint eerder dan ‘van boven’: om ten volle kerk te zijn is het in Protestants perspectief immers meestal niet noodzakelijk om verbonden te zijn met een gemeenschap van bisschoppen, van

wie in Katholiek perspectief de eenheid culmineert in het Petrusambt. In Protestants perspectief is een kerk in de eerste plaats een *lokale* gemeenschap van gelovigen, die samenkomt rond de opgestane Heer en hem gedenkt in Woord en gebed, in tekenen van brood en wijn, enzovoorts.¹ Over ‘wat’ precies allemaal herdacht en verkondigd wordt en vooral hoé dat dient te gebeuren, willen de meningen, bij gebrek aan een Magisterium, nogal eens uiteen lopen. En daarom durven Protestantse gemeenschappen wel eens ‘splijten’. Een splitsing van een christelijke gemeenschap impliceert altijd pijn en verdriet. Maar dat het toch vrij gemakkelijk gebeurt, heeft alles te maken met de genoemde kerkvisie. Bij een splitsing verliezen de gemeenschappen, in hun beider ogen, immers zelden hun kerkelijkheid.

Ook het Belgische Protestantisme is, ondanks haar relatief kleine aanwezigheid in het land, zeer gevarieerd.² Dankzij het Belgische steunbeleid voor erkende levensbeschouwingen kunnen we vandaag enigszins een overkoepelende structuur in die variëteit vinden. Er is immers vandaag structureel in de eerste plaats een indeling in gemeenschappen die zich verbonden hebben aan het officiële vertegenwoordigingsorgaan van de Protestants-Evangelische eredienst, en gemeenschappen die dat niet gedaan hebben. Over de grootte en variëteit van deze niet-verbonden gemeenschappen zijn er weinig objectieve gegevens beschikbaar. Waarschijnlijk gaat het over enkele honderden kleine gemeenschappen. Aan de Administratieve Raad voor de Protestants-Evangelische Eredienst zijn, volgens haar publieke gegevens, momenteel 753 kerkgemeenten verbonden.³

De ARPEE telt sinds haar oprichting in 2003 twee vleugels. Een eerste vleugel is opgebouwd rond de grootste en oudste Protestants-Evangelische kerkgemeenschap van het land: de Verenigde Protestantse Kerk in België. Deze vleugel omvat ook enkele andere denominaties evenals drie Lutherse kerken. In totaal telt deze vleugel volgens recente publieke cijfers 207 kerkgemeenten. De tweede vleugel heet de ‘Federale Synode van Protestantse en Evangelische kerken in België’, oftewel ‘Federale Synode’.⁴ Deze telt 546 kerkgemeenten. De meesten daarvan ressorteren onder denominaties en verbanden.⁵ Het is deze tweede vleugel, de Federale Synode, die quasi volledig bestaat uit zogenaamde ‘vrije kerken’ met een evangelische- of pinksterspiritualiteit. Dit zijn de kerken, waarover ik op uitdrukkelijke vraag van de organisatoren vandaag met u spreek. Sommige van deze lokale gemeenschappen tellen meer dan tweeduizend leden, anderen hebben niet meer dan twee dozijn bezoekers op hun wekelijkse eredienst. Maar wat maakt deze gemeenschappen tot ‘evangelische’ kerken en wat maakt hen tot ‘vrije kerken’?

De term ‘evangelisch’ kan geen enkele kerk exclusief claimen, natuurlijk, net zoals de termen ‘katholiek’ of ‘orthodox’. Zulke termen willen alle kerken zich met recht toe-eigenen. Maar in spraakgebruik is de term ‘Evangelisch’ typisch verbonden aan twee verschillende Protestantse

¹ Voor een goede, oecumenische vrijkerkelijke ecclesiologie, zie Miroslav Volf, *After Our Likeness: The Church as the Image of the Trinity*, Sacra Doctrina (Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 1998). Voor een bondige samenvatting, zie Jelle Creemers, ‘Katholiek En Vrij: Katholiciteit in Vrijkerkelijk Perspectief’, in *De K van Kerk: De Pluriformiteit van Katholiciteit*, ed. P. De Mey and P. De Witte (Antwerpen: Halewijn, 2009).

² Schattingen lopen uiteen van ongeveer 1,5% tot ongeveer 3,5% van de bevolking. Zie, bijvoorbeeld, de European Values Study 2008 (N=855): ZA4759: EVS 2008: Belgium, available at <http://zacat.gesis.org/webview/index.jsp>, accessed September 1, 2014.

³ Voor meer informatie en de cijfers, zie www.arpee.be / www.cacpe.be (geconsulteerd op 15 augustus 2017)

⁴ Voor meer informatie, zie www.fedsyn.be.

⁵ Een gedateerde maar nuttige inleiding in de variëteit van Evangelische/Pinksterkerken in België is Geert Lorein and Jean-Louis Simonet, ‘Le Protestantisme Evangélique non-E.P.U.B en Belgique’, *Le Messager Evangélique* 344 (1994): 337–86. Zie ook Jelle Creemers, ‘Evangelical Free Churches and State Support in Belgium: Praxis and Discourse from 1987 to Today’, *Trajecta* 2015, no. 1 (2015): 177–204.

kerkelijke stromingen. Ten eerste aan de Evangelisch-Lutherse kerken, voortkomend uit de Duitse Reformatie die we vandaag in het bijzonder gedenken. Van hieruit sprak de vorige spreker. Ten tweede kan het gaan over kerken met wortels bijvoorbeeld in de Baptistische en andere non-conformistische tradities, die vaak via Angelsaksische, Zwitserse, of meer exotische omzwervingen in België geland en geplant zijn. Kerken in België die ‘evangelisch’ in hun naam dragen, verbinden zich vaak met de World Evangelical Alliance, een platform dat meer dan 600 miljoen gelovigen uit 129 landen aan elkaar verbindt, opgericht in 1846.⁶ De Britse historicus David Bebbington heeft deze evangelische beweging in een veelgebruikte definitie met vier adjectieven gekenmerkt.⁷ Ten eerste zijn evangelische christenen ‘bijbelgericht’. In de traditie van de Reformatie beschouwen ze de Bijbel – die voor hen 66 boeken telt – als het geopenbaarde Woord van God en hoogste gezag van leer en leven. Ten tweede zijn evangelische christenen ‘bekeringsgericht’. Ze benadrukken dat christen-zijn een persoonlijke bekering impliceert, waarbij de Heilige Geest je besef gebracht heeft van de eigen nood, van Gods uitgestoken hand in Christus en van de noodzaak tot een ommekeer in je leven. Hierbij vormt, ten derde, het kruis en haar paradox het hart van het evangelie: geen evangelie zonder de dood en opstanding van Christus, geen christelijk leven zonder zelf je kruis te dragen en de opstandingskracht te omhelzen. Ten vierde zijn evangelische christenen volgens Bebbington activisten: wie het goede nieuws van Christus gehoord en aanvaard heeft, kan niet anders dan dit in woord en daad te delen met mensen om je heen. Hiertoe is iedere gelovige op zijn of haar eigen manier geroepen. Een bijzonder groot segment van Evangelische kerken zijn Pinksterkerken, die de genoemde elementen verrijken met een sterke nadruk op het blijvende en zichtbare werk van de Heilige Geest.

Ook op andere christenen kunnen deze kenmerken natuurlijk van toepassing zijn, maar een combinatie met een zogenaamde vrijkerkelijke ecclesiologie levert wel een specifiek segment van het christendom op. Wanneer ik over ‘vrije kerken’ spreek, dan gaat het in de eerste plaats over kerken die nadruk leggen op ‘vrije keuze’ in lidmaatschap.⁸ Vrije kerken onderscheiden zich daarmee bijvoorbeeld van zogenaamde volkskerken, waarbij lidmaatschap van de kerk vaak nauw verbonden is met volk of cultuur. Vrije kerken staan uitdrukkelijk een keuzechristendom voor, waarbij je ervoor kiest om je bij een kerk aan te sluiten. Evangelische Vrije kerken praktiseren dan ook dikwijls een ‘geloofsdoop’: enkel wie van zijn of haar persoonlijke geloof kan getuigen, wordt gedoopt en lid van de kerk. Naast deze nadruk op vrije keuze in lidmaatschap, staan vrije kerken vaak ook nog andere vormen van ‘vrijheid’ voor. Vrije kerken, ook in België, zijn erg op hun lokale autonomie gericht. Ze aanvaarden moeilijk bovenlokaal gezag, hetgeen tot grote variëteit en ook soms tot grote problemen leidt. Ook willen vrije kerken typisch afstand tot de overheid bewaren. De Belgische situatie, waarin een twintigtal evangelische kerken een voorganger hebben betaald door de overheid, laat zien dat al deze ‘vrijheden’ ook relatief zijn en kerken best pragmatisch zijn. Tenslotte zijn vrije kerken vaak zeer vrij in hun organisatie en liturgie. Kerken worden meestal geleid door een team van zogenaamde ‘oudsten’, die worden aangesteld in een democratisch proces. En niet alleen in kerkstructuren is de stem van de ‘gewone’ kerkleden van fundamenteel belang: zij zijn vaak ook degenen die de diensten leiden, prediking verzorgen, brood en wijn bedienen, enzovoorts.

⁶ Voor meer informatie, zie www.worldea.org.

⁷ Zie het inleidende hoofdstuk van D. W. Bebbington, *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s* (London: Unwin Hyman, 1989).

⁸ Zie, bv., art. 2 van de constitutie van de *International Fellowship of Free Evangelical Churches*: “The IFFEC is a spiritual and organizational fellowship of federations of churches in which personal faith in Jesus Christ [...], according to the Bible [...], is the only condition of membership in the local church.” <http://www.iffec.org/constitution/>.

Evangelische vrije kerken kunnen zeker als kinderen van de reformatie worden beschouwd, zelfs van een zogenaamde radicale reformatie: ze stellen alles wat door de traditie is overgeleverd structureel in vraag. Dit impliceert nog twee kenmerken, die voor de oecumene en voor mijn hoofdvraag cruciaal zijn. Evangelische vrije kerken zijn ook restorationistisch en opwekkingsgericht. Met restorationistisch bedoel ik dat men de neiging heeft om bij alle vragen over leer en leven, zowel voor het individu als voor de gemeenschap, naar antwoorden te zoeken in de vroegste kerk, zoals die in het Nieuwe Testament beschreven wordt. De kerkgeschiedenis is als een geschiedenis van een steeds zoekende en falende gemeenschap van zeer weinig belang. Het ideaal waarnaar steeds gestreefd wordt is herstel, restoratie, van een vroegchristelijk ideaal.

Met opwekkingsgericht bedoel ik, tenslotte, dat er steeds de hoop en verwachting is dat God iets bijzonders gaat doen en door zijn Geest weer velen zal aanraken en tot inkeer brengen. Vaak wordt gezocht hoe de Kerk tot zo'n opwekking kan bijdragen: door veel gebed en vasten? Door haar leer of het leven van haar leden zuiver te houden? Zijn er gebruiken of leerstellingen verloren gegaan, die essentieel zijn voor een vruchtbare kerk, zoals het gebruik van tongentaal of het installeren van bepaalde ambten? Of hoe kunnen we een meer aantrekkelijke manier van kerkzijn bekomen die mensen in de 21^e eeuw aantrekt? Dit soort oefeningen van heroriëntering op basis van 'enkel de Bijbel' heeft geleid tot een grote variatie aan Evangelische vrije kerken, aan de ene kant sterk gelijkend op elkaar, aan de andere kant met belangrijke verschillen in organisatie, leer en leven.

2. 500 jaar Reformatie?

Na deze schets van Evangelische vrije kerken begrijpt u dat een herdenking van 500 jaar Reformatie bij hen niet direct bepaalde gevoelens opwekt, ondanks hun wortels in de Reformatietijd. Men tracht zich immers eerder onmiddellijk aan de nieuwtestamentische kerk te verbinden. Om de vraag naar wat deze kerken doen in dit herdenkingsjaar te beantwoorden, heb ik in de afgelopen maanden tijdschriften en websites doorplozen, publicaties verzameld en agenda's bij elkaar gelegd, en tientallen sleutelpersonen uit deze kerken van Oostende tot Aarlen gecontacteerd. En het is duidelijk dat deze herdenking toch niet onopgemerkt is voorbijgegaan. Ik heb een lijst kunnen opmaken met heel wat dozijnen lezingen, filmprojecties, boekpublicaties, kerkbladartikelen, discussieavonden, cursussen en herdenkingsactiviteiten. Ik claim zeker niet dat mijn lijst volledig is, maar ik denk wel dat het een faire indruk geeft van hoe deze reformatieherdenking leeft in deze evangelische en pinkstergemeenschappen. Mijn vraag bij dit alles was niet in de eerste plaats *wat* er allemaal gebeurt, en wees gerust, ik ga u ook geen overzicht geven van al die activiteiten. Mijn primaire vragen waren *wie* dit alles organiseert en, vooral, met welk *doel* deze activiteiten en publicaties het daglicht zien. En ik wil graag enkele gedachten naar aanleiding van dit kleine onderzoek met u delen.

WIE?

De activiteiten, die ik heb gevonden, zijn vooral te situeren bij kerken en organisaties die minstens enkele decennia in het land verankerd zijn. Meer recente kerken, en met name kerken met een niet-Westerse migratie-achtergrond, lijken slechts beperkte aandacht voor deze herdenking te hebben. En het lijkt me in Pinksterkerken ook minder te leven dan in andere evangelische kerken. Beide indrukken lijken me echter niet moeilijk te verklaren.

Een aantal activiteiten gaan uit van overkoepelende instanties en organisaties, zoals de Federale Synode en academische en professionele opleidingsinstituten. Maar ook lokale kerkgemeenten zijn vaak actief en organiseren, al dan niet in samenwerking, lezingen, exposities, debatavonden, filmprojecties en zelfs theaterstukken naar aanleiding van deze herdenking. En

dan zijn er nog heel wat individuen die boeken of artikels geschreven hebben om aandacht te geven aan dit gebeuren.

DOELLEN?

Met welk doel, welke motivatie zijn Evangelische en Pinksterkerken bezig met deze herdenking? Wat drijft hen hiertoe en wat hopen ze ermee te bereiken? Ik zou vier doelen willen aanduiden, waarin volgens mij het overgrote meerderheid van de activiteiten kunnen ondergebracht worden. Ik leg steeds kort uit wat ik bedoel en geef enkele sprekende voorbeelden.

1. Bewustmaking van historische wortels

Ten eerste wordt deze herdenking in heel wat activiteiten aangegrepen voor bewustmaking van de geschiedenis van Luther en de Reformatie. Aan de (erkende) Evangelische Theologische Faculteit in Leuven en aan de (niet-erkende) Faculté de Formation Théologique de Bruxelles werden speciale cursussen over de Reformatie in deze regio ingericht.⁹ Overal in het land worden publieke lezingen georganiseerd over de Reformatie, bijvoorbeeld in Brasschaat, Gent, Oudenaarde, Waver, La Louvière en Lasne.¹⁰ Historische perspectieven in vogelvlucht worden gegeven door onder andere dr. Blokland en dr. Prins in Vlaanderen en door dr. Laurence Druetz in Franstalig België. De film ‘Luther’, over het leven van Maarten Luther en de wijdstrekkende gevolgen van zijn ‘protest’ binnen Europa, wordt op heel wat plaatsen vertoond.

Naast vele korte historische artikels in kerkbladen en tijdschriften zijn twee grotere publicaties m.i. zeer noemenswaardig. Ten eerste wil ik u graag een stripverhaal tonen, dat door een jong team van evangelische enthousiastelingen is uitgewerkt. Het is getiteld ‘De klokkenluider van Wittenberg’ en beschrijft het leven van Luther, zijn strijd én ook de vreselijke gevolgen daarvan in de Boerenoorlog.¹¹ Het is vertaald naar het Frans en verkocht goed in Frankrijk, Zwitserland en Nederland. Uitdrukkelijk doel is dat het bruikbaar is voor godsdienstonderwijs op middelbare scholen.

Daarnaast is er een mooie, nieuwe publicatie verschenen over de geschiedenis van het Protestantisme in België. Dr. Gottlieb Blokland schreef een boek met als titel ‘Geloof alleen’, waarin hij een overzicht geeft van de geschiedenis van het Belgische Protestantisme sinds de 16^e eeuw, met bijzondere aandacht voor de groei van de evangelische kerken.¹²

Een belangrijke noot hierbij is het feit dat er uitdrukkelijk aandacht is voor de donkere kanten van de geschiedenis, zoals de verschrikkelijke Boerenoorlog die direct aan de Reformatie gekoppeld moet worden. Ook heb ik verschillende stemmen gesignaleerd die wijzen op de antisemitische houding van Luther en daarom bewust *geen* aandacht aan deze herdenking willen geven.¹³

⁹ <https://www.etf.edu/de-reformatie-de-lage-landen/>, geraadpleegd op 15 september 2017; Jean-Louis Simonet aan Jelle Creemers, email, 1 augustus 2017.

¹⁰ Voor deze en andere voorbeelden, zie, o.a., Laurence Druetz aan Jelle Creemers, emails, 2 en 12 september 2017; Stéphane Verhaege aan Jelle Creemers, email, 17 augustus 2017; Kurt Maeyens aan Jelle Creemers, email, 14 september 2017, Filip Decavel aan Jelle Creemers, email, 1 augustus 2017.

¹¹ Raymond Hausoul, Michaël Verpeut & Veerle Biesbrouck, *De klokkenluider van Wittenberg. Maarten Luther en de Reformatie* (Zoetermeer: Jes!, 2016), 48 blz. Een interview met de auteurs is te lezen in *Tertio*, 26 oktober 2016, p. 7.

¹² Gottlieb Blokland, *Geloof alleen! Protestantisme in België: een verhaal van 500 jaar*, (Garant, 2016), 296 blz. Boekbesprekingen zijn onder andere te vinden in *Tertio*, 26 oktober 2016, p. 8, en op <http://indekerk.be/2016/10/05/geloof-alleen/>, geraadpleegd op 15 september 2017.

¹³ Luc Henrist, « Mémoire sélective... », bijlage bij John van der Dussen aan Jelle Creemers, email, 2 augustus 2017; Herman Spaargaren aan Jelle Creemers, email, 13 september 2017.

2. Bevestigen van de eigen theologische identiteit

Een tweede, duidelijke doel voor verschillende Evangelische activiteiten rond 500 jaar Luther is het verstevigen van de eigen theologische identiteit. Deze behoefte lijkt in Franstalig België duidelijk sterker dan in Vlaanderen. Verschillende kerken geven prekenseries/bijbelstudies of publiceren overdenkingen over de sola's van de Reformatie.¹⁴ In Lasne werd Paulus' theologie opnieuw bestudeerd vanuit het perspectief van Luther. En van hieruit is er dankbaarheid voor wat de Reformatie gebracht heeft. Een citaat dat dit goed uitdrukt: "Omdat wij voorstanders zijn van het evangelie van de dood en de opstanding van Jezus Christus danken wij God voor wat er, door zijn voorzienigheid, 500 jaar geleden gebeurd is."¹⁵

Het moet vermeld worden dat dit bevestigen van de eigen theologische identiteit ook regelmatig een distantiëring van en zelfs veroordeling van vermeende Rooms-katholieke leer is. Zo verschijnen in een speciale uitgave van *Le Maillon*, het tijdschrift van het Institut Biblique Belge, en in lokale kerkblaadjes een aantal zeer polemische artikels. Ik geef enkele citaten ter illustratie:

- "Wij moeten [Luthers] voorbeeld volgen en dit evangelie verdedigen tegen het vervormde evangelie dat de Rooms-katholieke kerk ook vandaag nog leert."¹⁶
- "Al de ketterijen van de Rooms-katholieke kerk bestaan tot de dag van vandaag. [...] De Reformatie is nog niet voorbij. De strijd is nog altijd actueel."¹⁷

Laat duidelijk zijn dat dit uitzonderingen zijn. Vanuit oecumenisch perspectief mogen dergelijke stellingnames zeker in vraag gesteld worden. Tegelijkertijd zou ik aanmoedigen om het gesprek, ook met zo'n scherpe partners, niet uit de weg te gaan. Mits openheid is immers een diepe dialoog en verrassende aha-erlebnis van onverwachte nabijheid mogelijk.

3. Positieve naamsbekendheid en evangelisatie

Evangelische vrije kerken in België moeten vaak tegen veel wantrouwen en misprijzen opboksen. Hun sterke overtuiging en hun enthousiasme vallen niet altijd goed door onze voorzichtige Belgische aard en door het 'taboe', dat toch vaak rust op het spreken over geloof. Daarom is een derde motivatie voor Evangelische inzet voor 500 jaar Reformatie, mijns inziens, de opportuniteit die het geeft voor positieve naamsbekendheid en evangelisatie. Gottlieb Blokland opent zijn boek met de opmerking: "Nu het in het jaar 2017 vijfhonderd jaar geleden zal zijn dat de hervorming begon, biedt zich een passende gelegenheid aan om de protestantse kerken toch eens in het voetlicht te plaatsen."¹⁸ Om die positieve naamsbekendheid te verkrijgen, worden lezingen en activiteiten bewust op openbare plaatsen georganiseerd: op het marktplein, in een open tent, in een bibliotheek, in het stadhuis. De Bijbelexpo, een multimediale expositie die doorheen het land reist en jaarlijks tienduizenden scholieren bekend maakt met de uniciteit van dit Boek, heeft dit jaar een speciaal luik toegevoegd over Luther.¹⁹ Terwijl sommigen zo op neutrale plaatsen mensen kennis laten maken met het Protestantisme,

¹⁴ Zie voetnoot 11 en Herman Spaargaren aan Jelle Creemers, email, 13 september 2017.

¹⁵ « Parce que nous sommes des inconditionnels de l'Évangile concernant la mort et la résurrection de Jésus-Christ ... nous remercions Dieu pour ce qui, par sa providence, s'est produit il y a 500 ans. » James Hely Hutchinson, « Editorial », *Le Maillon* numéro spécial Reformation 2017, p. 3.

¹⁶ « Nous devons suivre [l']exemple [de Luther] et défendre cet Évangile contra la déformation de l'Évangile qu'enseigne l'Église catholique romaine encore aujourd'hui. » Robbie Bellis, "Martin Luther et la redécouverte de l'évangile", *Le Maillon* numéro spécial Reformation 2017, p. 9.

¹⁷ « Toutes les hérésies de l'Église catholique romaine survivent aujourd'hui. La Réforme n'est pas terminée. Le combat est toujours d'actualité. » Hubinon, Prédication sur la 'fête de la Réformation', publié dans *Résurrection*, périodique bimestriel de EPE Charleroi, Nov/déc 2016, p. 6.

¹⁸ Gottlieb Blokland, *Geloof alleen! Protestanten in België: een verhaal van 500 jaar* (Antwerpen: Garant, 2016), 7.

¹⁹ Zie www.bijbel-expo.be

zetten anderen bewust hun kerken open met hetzelfde doel en organiseren binnenshuis evangeliserende lezingen en activiteiten met een verwijzing naar 500 jaar Reformatie.

4. Kritische reflectie over heden en toekomst

Tenslotte zijn er hier en daar activiteiten rond 500 jaar reformatie die bewust inzetten op kritische reflectie op het heden en de toekomst. Soms is dit vooral kritische reflectie op maatschappelijk vlak. Zo wordt in Waver een vraag gesteld naar de verhouding tussen ecologie en Protestantisme.²⁰ Een heel bijzonder initiatief komt van Pinkstervoorganger Ignace Demaerel, die nu een boekje uitbrengt onder de titel: '95 stellingen tegen het humanisme.' In zijn inleiding stelt hij dat deze stellingen "zijn geboren uit eenzelfde verontwaardiging als bij Luther, vanuit de observatie hoe in onze tijd tientallen gedachten verspreid worden en gemeengoed worden, zonder dat men ze ernstig op de rooster durft te leggen."²¹

Soms is deze kritische reflectie een vorm van zelfreflectie. En dit komt naar mijn inschatting het dichtst bij het thema van de 'voortdurende reformatie', zoals bedoeld door professor De Mey. Immers, de reformatie was eigenlijk een gebeuren van kritische zelfreflectie *binnen* de toenmalige kerk, die echter, en in mijn perspectief helaas, uit haar voegen is gebarsten. Zulke kritische zelfreflectie is vandaag zeker ook nodig in Evangelische middens. Zo stelt de eerder genoemde editie van *Le Maillon* dat niet alleen het katholicisme, maar ook de evangelische middens nood hebben aan reformatie. En men stelt de vraag: "Waar bevinden zich de Luthers van 2017?"²² De schrijvers van het stripverhaal stellen in een interview in *Tertio* dat Luther een van de vele klokkenluiders in de kerkgeschiedenis, die ons er opnieuw van bewustmaken dat Gods kerk altijd dynamisch en aan vernieuwing onderhevig is. En "waar de kerk die dynamiek verlies, dreigt ze te verstarren."²³ Zo'n kritische zelfreflectie is dus wel aanwezig, maar is niet de rode draad in Evangelische activiteiten rond 500 jaar Reformatie. Wat Keith Warrington eerder specifiek over Pinksterkerken zei, geldt mogelijk ook voor andere Evangelische vrije kerken in België: een leven met uitroeptekens wordt vaak verkozen boven een leven met vraagtekens.

Vanuit oecumenisch perspectief moet hierbij nog opgemerkt worden dat vanuit de meeste activiteiten, die de revue hebben gepasseerd, enkel vanuit Evangelische middens zijn georganiseerd. Er zijn zeker Evangelische opleidingsinstituten, organisaties en individuen die graag en goed samenwerken met andere christenen en in een oecumenische geest. Zo werd aan 'mijn' Evangelische Theologische Faculteit in Leuven in samenwerking met het Davidsfonds een debat over religie en vernieuwing georganiseerd, met als sprekers monseigneur Bonny en de rectoren van de Protestantse Theologische Universiteit van Amsterdam en van de ETF zelf.²⁴ Bij de meeste Evangelische en Pinksterkerken in België blijft op dit moment het oecumenisch besef echter beperkt tot wie herkenbaar een Evangelische spiritualiteit delen. Op een aantal plaatsen heeft deze reformatieherdenking wel bijgedragen tot een groei van oecumenische openheid. Hier en daar doen individuen of gemeenten bewust moeite om deze herdenking samen met andere evangelische kerken, andere protestanten of katholieken te beleven. In Geraardsbergen, bijvoorbeeld, is gezamenlijk met de Katholieke kerk en de VPKB stilgestaan bij de reformatie tijdens de week van gebed en was er plaats voor schuldbelijdenis.²⁵

²⁰ <http://www.enseignementprotestant.be/www.cerpe.be/php/wp-content/uploads/2017/09/500-ans-de-la-R%C3%A9forme-Wavre.pdf>, geraadpleegd op 15 september 2017.

²¹ "95 stellingen tegen het humanisme", bijlage bij Demaerel naar Creemers, email, 21 augustus 2017

²² James Hely Hutchinson, " 'Par l'écriture seule': Une Réforme en 2017 en Europe Francophone ? » , *Le Maillon* numéro spécial Reformation 2017, p. 32.

²³ *Tertio* van 26 oktober 2017, p. 7.

²⁴ <https://www.etf.edu/protestantse-en-katholieke-theologen-debat/>, geraadpleegd op 15 september 2017.

²⁵ Herman Spaargaren aan Jelle Creemers, email, 13 september 2017.

Conclusie

Grijpen evangelische en pinksterkerken in België de verjaardag van de Reformatie aan als een kans tot voortdurende reformatie? In beperkte mate, ja. Maar misschien is dat maar best. Er wordt in deze kerken al zo vaak nadruk op opwekking en vernieuwing gelegd, dat het maar best is dat deze gelegenheid niet wordt aangegrepen tot weer een zogenaamd 'opnieuw beginnen' en bijbehorende distantiëring van reeds bestaande kerken. Daarom is het voor deze restorationistische kerken misschien net goed dat de Reformatie veelal wordt aangegrepen als een gelegenheid, ten eerste, om zich meer bewust te worden van de eigen geschiedenis en wortels en zo kerkhistorisch bewustzijn te vergroten, en, ten tweede, om positieve naamsbekendheid in hun plaatselijke omgeving te bekomen. Het is mijn hoop dat ook u, die hier zit, in dit jaar de gelegenheid gekregen hebt of zult aangrijpen om kennis te maken met deze evangelische en pinksterkerken, die het leven en werk van Maarten Luther misschien niet goed kennen, maar zijn passie voor het evangelie wel delen.

Ik dank u voor uw aandacht.